

O'ZBEKISTON SHAROITIDA KORXONALARNI INNOVATSION RIVOJLANISHIDA STRATEGIK BOSHQARUV TIZIMINING DOLZARBLIGI

Islomov Shuhrat Marufovich

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti

ORCID: 0009-0002-3087-4844

islomovshuhrat437@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada korxonalarining strategik boshqaruvini takomillashtirish, unga ta'sir qiluvchi omillar, korxonalarining raqobatbardoshligini oshirish yo'llari hamda boshqaruvning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarini takomillashtirish masalalari yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: strategik boshqaruv, korxonona faoliyati, raqobatbardoshlik, trend, boshqaruvni takomillashtirish, ichki va tashqi omillar, innovatsiya, integral ko'rsatkich, strategiya, baholash, korxonona barqarorligi.

АКТУАЛЬНОСТЬ СИСТЕМЫ СТРАТЕГИЧЕСКОГО УПРАВЛЕНИЯ В ИННОВАЦИОННОМ РАЗВИТИИ ПРЕДПРИЯТИЙ В УСЛОВИЯХ УЗБЕКИСТАНА

Исламов Шухрат Маруфжонович

Самаркандский институт экономики и сервиса

Аннотация. В данной статье рассматривается эффективность стратегического управления предприятиями, факторы, влияющие на нее, методы повышения конкурентоспособности предприятий и вопросы совершенствования организационно-экономического механизма управления.

Ключевые слова: стратегическое управление, деятельность предприятия, инновации, показатели интеграции, стратегия, оценка, устойчивость предприятия.

THE RELEVANCE OF THE STRATEGIC MANAGEMENT SYSTEM IN THE INNOVATIVE DEVELOPMENT OF ENTERPRISES IN THE CONDITIONS OF UZBEKISTAN

Islamov Shukhrat Marufzhonovich

Samarkand Institute of Economics and Service

Abstract. This article examines the effectiveness of strategic management of enterprises, the factors affecting it, methods for increasing the competitiveness of enterprises and the issues of improving the organizational and economic management mechanism.

Keywords: strategic management, enterprise activity, innovation, integration indicators, strategy, estimation, sustainability of enterprise.

Kirish.

Hozirgi kunda har bir sohani to'g'ri boshqarishda strategik menejmentning ahamiyati katta. Uning asosiy vazifalaridan biri korxonani rivojlantirish strategiyasini amalga oshirishdir. Korxonada byudjet tizimini ishlab chiqish uchun kompaniya ichidagi rejalarni ya'ni strategik reja, o'rta muddatli va taktik rejalarni amalga oshirishi kerak. Hozirda korxonalar amaliyotida strategik boshqarishning dolzarbligi ortib bormoqda. Albatta, bu jarayon ularning vakolatini kengayishi hamda korxonaning iqtisodiy ahvoli uchun javobgarlikning oshganligi bilan bog'liqdir. Shuni alohida ta'kidlash kerakki, 2022-2027-yillarda davlat ishtirokidagi korxonalarni boshqarish va isloh qilish strategiyasi davlat tomonidan dolzarb masalalardan etib belgilangan (Farmon, 2022).

Strategiya ilg'or xorijiy tajribani, shu jumladan, iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkilotining davlat ishtirokidagi korxonalar uchun korporativ boshqaruv bo'yicha tamoyillarini hisobga olgan holda, davlat ulushi mavjud bo'lgan xo'jalik jamiyatlari va davlat unitar korxonalarini boshqarish va isloh qilishning maqsadlari, vazifalari va ustuvor yo'nalishlarini belgilaydi. Zamonaviy boshqarishning sifati korxonalar samaradorligini belgilab beruvchi asosiy omil hisoblanadi. Shu sababdan korxonalar eng zamonaviy texnika va texnologiyalarni jalb etish bugungi kundagi muhim vazifalardan biri sanaladi.

Har qanday korxonaning uzoq muddatli yutuqlari ishlab chiqilgan strategiyaga bog'liq bo'ladi. Agar korxonaning rivojlanish strategiyasi bo'lmasa u yoki bu xatoliklar bilan ishlab chiqilgan bo'lsa, bu hol korxonaga bozorda barqaror va mustahkam o'rin egallash uchun imkon bermaydi. Zamonaviy ilm-fan va amaliyot strategik rejalashtirish hamda boshqarishning katta tajribasiga ega, ammo ko'pgina strategiyalar haligacha tashqi va ichki muhitning o'zgaruvchan shart-sharoitlariga moslasha olmayapti. Bu hali hanuzgacha strategik boshqarishning barcha muammolari ham o'z yechimini topmaganligini ko'rsatadi, bunday hol, birinchi navbatda, korxonaning rivojlanishi strategik barqarorligining mexanizmlarini ishlab chiqish bilan bog'liq.

Adabiyotlar sharhi.

Korxonalarining strategik boshqaruvini rivojlantirish bo'yicha juda ko'plab xorijiy hamda mahalliy olimlar o'z ilmiy izlanishlarini olib borishgan. Jumladan, xorij olimlaridan Kaplan, Norton (2019) asarlarida strategik boshqaruv tizimida korxonaning samaradorligini oshirish va iqtisodiy faoliyatini rivojlantirish masalalari keng ko'rib chiqilgan. Ushbu olimlarning asosiy qarashlari strategik boshqaruv tizimini korxonalar va tashkilot uchun asosiy xususiyatlarini, uning samaradorlik ko'rsatkichini baholashga qaratilgan.

Ansoffning (2020) qarashlarida strategik boshqaruv tizimida korxonaning istiqbollari o'rganish va ularga ta'sir qiluvchi omillarni baholash muhim o'rin tutadi. Uning e'tiborida korxonalar doim risk bilan ishlashi, uning uzoq muddatli faoliyati uchun prognozlar tuzish, ekstrapolyatsiya usulini qo'llash zarur.

Porter (2004) qarashlarida kompaniyalarning rivojlanishida innovatsiyalarning o'rni, ularni qo'llash xususiyatlari, kompaniyaning barqaror rivojlantirilishiga faqat innovatsiyalarni doimiy ravishda joriy etish hamda kompaniyalarning raqobat ustunligiga erishishlarida innovatsiyaning ta'sir masalalari tadqiq etilgan.

Mahalliy olimlardan, Muratov, Djalolova, Oripov (2021) qarashlarida esa korxonalar alohida obyekt sifatida qaralib, uning mazmun va mohiyati, unga qo'yiladigan talablar, ko'rsatkichlar tizimi, moliyaviy barqarorligi va boshqaruvi masalalari atroflicha yoritib berilgan. Korxonalar boshqaruvi va ularga qo'yiladigan talablar, tamoyillar, boshqaruv shakllari baholab berilgan.

Ulashev, Atamuradovlarning (2016) ilmiy qarashlarida korxonalar faoliyatini boshqarish mexanizmi muammolari, ularni yechish bo'yicha takliflar, boshqaruv usullari, boshqaruvda optimal variantni tanlash, boshqaruv samaradorligini baholash kabi masalalar yoritib berilgan.

Xonkeldiyeva (2018) ilmiy izlanishlarida korporatsiyalarni boshqarish, tashkiliy-iqtisodiy ko'rsatkichlarini baholash, rag'batlantirish va samaradorligini oshirish yo'nalishlari yoritilgan. Xalqaro tajribalar dan kelib chiqib, korporativ boshqaruvni zamonaviy usullaridan foydalanish

yo'llari, milliy tuzilmalarni shakllantirish, iqtisodiy ko'rsatkichlarni takomillashtirishga alohida e'tibor qaratilgan.

Abduraupov (2017) qarashlarida O'zbekistonda xorijiy investitsiyali korxonalar iqtisodiy salohiyatini boshqarish mexanizmlarini takomillashtirish bo'yicha ilmiy yondashuvlarga alohida e'tibor qaratilgan.

Amalga oshirilgan ilmiy-tadqiqot ishlari va olib borilgan ilmiy-nazariy izlanishlarga qaramasdan, aynan bugungi globallashtirish va demokratik bozor islohotlari sharoitida strategik boshqaruv tizimida korxonaning samaradorligini oshirish va iqtisodiy faoliyatini rivojlantirishga ta'sir qiluvchi omillarni baholashga qaratilgan masalalar tizimli holda yoritib berilmaganligi korxonalarda strategik boshqaruv tizimidagi muammolarni tadqiq etish zaruriyatini yaratadi.

Tahlil va natijalar muhokamasi.

Korxonalaridagi strategik boshqaruv tizimini ko'rib chiqishimiz uchun avvalambor biz strategik reja haqida tushunchaga ega bo'lishimiz kerak. Strategik reja, bu tashkilotning maqsadli xulq-atvori konsepsiyasini amalga oshirish, shuningdek, uning strategik majmuasini amalga oshirish vositasi hisoblanadi. Strategik reja murakkab ichki tuzilishga ega bo'lib, korxonaning faoliyatining ko'p maqsadli xususiyatini aks ettiradi va reja va dasturlar tizimini shakllantirishni taqozo etadi. O'z tarkibida strategik reja rasmiylashtirilgan rejalashtirish hujjati bo'lib, u alohida rejalashtirish vazifalarida ko'rsatilgan korxonaning strategik majmuasini ifodalaydi. Strategik rejaning zarur tarkibiy qismlari yordamchi rejalar, dasturlar, smetalar, byudjetlardir. Strategik rejalar va dasturlarni amalga oshirish vositalari joriy va operatsion rejalaridir. O'rta muddatli rejalashtirish tizimi strategik maqsadlarga erishish ketma-ketligini (strategik rejalarini amalga oshirish bosqichlari), bozor konyunkturasi rivojlanish istiqbollari, iste'mol talabining prognoz qilinayotgan dinamikasini va mavjud resurs salohiyatini hisobga olgan holda belgilashni ta'minlaydi.

Strategiyaning maqsadi davlat ishtirokidagi korxonalarini boshqarish tizimini isloh qilish, raqobatbardosh bozor sharoitida ularning faoliyatini takomillashtirish va tijoratlashtirish hamda davlat tomonidan har bir korxonaga qo'yilgan maqsad va vazifalarni bajarishda ularning samaradorligini oshirishdan iborat. Maqsadga erishish uchun quyidagilar Strategiyaning asosiy vazifalari hisoblanadi:

- iqtisodiy o'sish uchun barqaror shart-sharoitlarni ta'minlash manfaatlarini ko'zlagan holda, davlat ishtirokidagi korxonalar tarkibi va tuzilmasini optimallashtirish;
- korxonalarining (ulardagi ulushlarning) davlat mulkida bo'lishi yoki saqlanishining mezonlarini (asoslarini) belgilash;
- davlat ishtirokidagi korxonalarga nisbatan maqsadlarni belgilash bo'yicha talablarni o'rnatish;
- davlat ishtirokidagi korxonalarini boshqarish samaradorligini oshirish, shu jumladan, boshqaruvning uzoq va qisqa muddatli maqsadlari va vazifalarini belgilash hisobidan ularning raqobatbardoshligi hamda investitsion jozibadorligini, korporativ boshqaruv darajasi va axborot shaffofligini oshirish.

Strategiya aniqlik, shaffoflik, manfaatlar muvozanatini ta'minlash, nazoratning uzluksizligi va loyihaviy yondashuv tamoyillariga asoslanadi. Aniqlik tamoyili har bir davlat ishtirokidagi korxonaga nisbatan maqsadni shakllantirish va belgilashni, unga erishish usullarini, boshqaruv qarorlarini qabul qilish tartibini, hisobotni va boshqa boshqaruv mexanizmlarini tavsiflaydi. Shaffoflik tamoyili davlat ishtirokidagi korxonalar va ularda davlat nomidan mulkdor (aksiyador, ishtirokchi, muassis) funksiyasini amalga oshirayotgan davlat organlari haqidagi ma'lumotlarning ochiqligi, mavjudligi va oshkorligini, korxonalar haqidagi ma'lumotlarni aniqlash va hisobotni yuritishni, shu jumladan, xalqaro moliyaviy hisobot standartlarini amalga oshirish orqali ta'minlaydi.

Korxonaning faoliyati maqsadlarini ro'yobga chiqarishga o'z mahsuloti, ishlari va xizmatlariga bo'lgan ehtiyojlarini qanoatlantirish hamda ana shu asosda mehnat jamoasi

a'zolarining ijtimoiy va iqtisodiy manfaatlarini hamda korxonalar mol-mulki egasining manfaatlarini ta'minlash yo'li bilan erishiladi. Korxonalar to'g'risida tushuncha hosil qilish muhim iqtisodiy ahamiyatga ega. Bizning fikrimizcha, huquqiy shaxs huquqiga ega bo'lgan, mulkchilik huquqi yoki xo'jalikni to'la yuritish huquqi bo'yicha o'ziga qarashli mol-mulkdan foydalanish asosida mahsulot ishlab chiqaradigan va sotadigan yoki mahsulotni ayirboshlaydigan, ishlarni bajaradigan, xizmat ko'rsatadigan, bellashuv hamda mulkchilikning barcha shakllari teng huquqliligi sharoitida amaldagi qonunlarga muvofiq o'z faoliyatini ro'yobga chiqaradigan mustaqil xo'jalik yurituvchi subyektlar korxonalar hisoblanadi.

Yuqoridagilardan kelib chiqib, korxonalar o'zining faoliyati davomida davlat, fuqarolar va yuridik shaxslar bilan ijtimoiy, iqtisodiy hamda siyosiy munosabatlarda bo'ladi va milliy iqtisodiyotning barqaror rivojlanishida o'zining katta hissasini qo'shadi.

Hozirgi paytda korxonalar rivojlantirilishiga faqat innovatsiyalarni uzluksiz ravishda joriy etilishi bilangina erishish mumkin. M.Porter kompaniyalarning raqobatli ustunlikka erishishlarida innovatsiyaning rolini quyidagicha aniqlagan: "kompaniya raqobatdagi ustunlikni innovatsiyalar vositasida qo'lga kiritadi. Ular yangi kiritilgan tartib-qoidalarga ham yangi texnologiyalardan, ham yangi ish usullaridan keng ma'noda foydalangan holda yondashadilar. Kompaniya yangiliklar tufayli raqobatdagi ustunliklarga erishganidan keyin, bu ustunliklarni faqat muntazam ravishda yaxshilashlar yordamida qo'lga tutib turishi mumkin. Raqobatchilar innovatsiyalarni takomillashtirish va joriy etishdan to'xtagan har qanday kompaniyani darhol va albatta chetlab o'tib ketadilar" (Ulashev, Atamuradov, 2016).

Korxonalar raqobatbardoshligi deganda, iste'molchilar uchun raqobatchilarning tovarlariga nisbatan ko'proq o'ziga tortuvchan bo'lgan tovarlar ishlab chiqarish va sotish tushuniladi. Raqobat muhitini uzluksiz nazorat qilib turish –ishlab chiqarishni ehtiyojlarni eng samarali usulda qondirish uchun mo'ljallangan zarur shartidir. Raqobat muhitining holati haqidagi xulosalar, korxonalar innovatsion siyosatini ishlab chiqish uchun asos bo'ladi.

Mohiyatan, raqobatchilar ustidan erishilgan ustunlik innovatsiyalar hisobidan bo'ladi va shuning uchun, korxonalar faoliyatidagi raqobatchilar ustidan erishiladigan har qanday ustunlikni ta'minlovchi yangi elementlarni joriy etishga bo'lgan layoqat, shu korxonalar raqobatbardoshligining zarur tashkil etuvchisidir.

Korxonalar ishlab chiqarish salohiyati qancha yuqori bo'lsa, mahsulot ishlab chiqarishga va uning sifatiga qilinadigan xarajatlar ulushining darajasi shuncha past bo'ladi. Ishlab chiqarilayotgan mahsulotning, raqobatchilar tovarlarining sifatidan yuqori turuvchi sifati, innovatsion salohiyatning moddiy ifodalovchisidir.

1-jadval

Korxonalar faoliyatining barqarorligiga ta'sir qiluvchi omillar tahlili

No	Omillar	Omillar ta'siri natijalari
1	Bilim va ko'nikma	Ishlab chiqarish korxonalarida aynan boshqaruv (bozor iqtisodiyoti qonunlari) bo'yicha bilim va ko'nikmalarni yetishmasligi innovatsion boshqaruvni joriy qilishga to'sqinlik qiladi
2	Markazlashish darajasi	Markazlashuv darajasining yuqoriligi quyi pog'ona boshqaruvchilarini ijodiy fikrlash va boshqaruvda ijodiy yondashish imkoniyatini cheklaydi.
3	Kommunikatsiya tizimi	Kommunikatsiya tizimini yaxshi tashkil qilinmaganligi yoki boshqaruvchini ulardan samarali foydalana olmasligi axborot va yangiliklarni ayrim hollarda o'z vaqtida yetkazish muammosini keltirib chiqarmoqda.
4	Shartnoma Munosabatlari	Boshqaruvchi va xodim belgilangan vazifalarni aniq bilmasligi va ularga amal qilinmasligi boshqaruv jarayonini rivojlantirishga to'sqinlik qilmoqda.
5	Innovatsiyalarga bo'lgan qiziqish	Boshqaruvchilar tomonidan innovatsiyalarga bo'lgan qiziqishning pastligi ya'ni boshqaruvdagi egiluvchanlik qobiliyatining kamligi.
6	Rag'batlantirish	Boshqaruvda rag'batlantirish tizimini mukammal ishlab chiqilmaganligi innovatsion boshqaruvni joriy qilishga qiziqishni pasaytiradi.

Iqtisodiy tizimlar rivojlanishining innovatsion turiga o'tish zarurati tufayli yuzaga kelgan obyektiv sabablar, butun innovatsion-investitsion jarayonda ilmiy-texnikaviy va iqtisodiy omillarning samarali ravishda o'zaro hamkorlikda ishlash muammolarini kompleks hal etilishini talab qiladi. Fikrimizcha, texnologik va iqtisodiy salohiyatlarni oqilona uyg'unlashtirish innovatsion-investitsion jarayonni boshqarishning markaziy masalasini tashkil etadi.

1-jadvalda korxonaning barqarorligiga ta'sir ko'rsatuvchi omillarga baho berilgan. Unda korxonalaridagi asosiy innovatsion yo'nalishlar hamda innovatsiyalarni joriy qilishga salbiy ta'sir qiluvchi omillar, shu bilan birga innovatsiyalarni ishlab chiqish hamda qo'llab-quvvatlashni ta'minlovchi omillar tahlil etilgan.

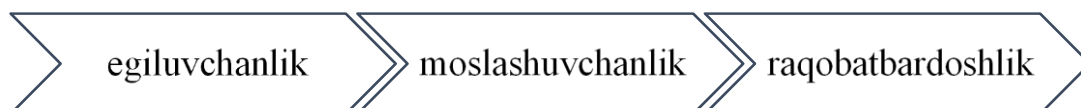
Omillarning ko'pligi, ularni muayyan belgilar bo'yicha tasniflanishini amalga oshirishga imkon beradi.

Korxonaning tashqi omillariga quyidagilar kiradi: iqtisodiyot sohasida davlatning inqirozga qarshi qaratilgan siyosati; mamlakatdagi demografik vaziyat; siyosiy barqarorlik; fan va texnikaning taraqqiyoti; transport infratuzilmasini rivojlanganligi. Ichki omillar korxonaning ichki muhitida, uning kichik tizimlarida (xodimlar, ishlab chiqarish, marketing, sotish, moliya, tashkiliy tuzilma) shakllanadi.

Ichki omillarni boshqarish korxonaga barqarorlikni mustahkamlashning rezervlarini aniqlash va tashqi omillar o'zgargan taqdirda, ishlab chiqarishni tezkor ravishda boshqarish imkonini beradi.

Korxonaning tizimli rivojlanishi markazlashtirishdan nomarkazlashtirishgacha bo'lgan bosqichlarni birin-ketinlik bilan bosib o'tish orqali amalga oshiriladi. Bu shuni anglatadiki, korxonaning har bir elementi rejalashtirilganlik, tashkillashtirilganlik xususiyatiga ega bo'lib boradi. Mohiyatiga ko'ra, korxonadan tomonidan boshqarishning nomarkazlashtirilgan sxemasiga o'tish obyektga, uni boshqa holatga o'tkazish uchun maqsadga yo'naltirilgan tashqi ta'sir sifatidagi boshqaruv tizimini ham o'zgartiradi. Noma'lum bo'lgan tashqi muhit sharoitida korxonadan elementlarini mustaqil ravishda qarorlar qabul qilish darajasigacha rivojlantirish – korxonaning raqobatbardoshligini ta'minlashning zaruratidir. Boshqa tomondan, korxonadan tashqi muhitdagi yaxlitlik sifatida, maqsadga yo'naltirilgan rivojlanish sifatida muayyan belgilarga ega bo'lishi kerak. Ularning asosiysi – boshqariluvchanlikdir.

Korxonani rivojlantirishning tizimli boshqarilishi, shakllantirilayotgan xususiyatlarning quyidagicha ketma-ketligida amalga oshirilishi mumkin:

1-rasm: Korxonani rivojlantirishning tizimli boshqarilishi

Korxonalarini faoliyatiga innovatsion texnologiyalarni tatbiq qilish, strategik boshqaruv usullaridan foydalanish samaradorlik ko'rsatkichlari hamda ishlab chiqarish hajmini oshirishga xizmat qiladi.

Tahlil natijalariga ko'ra, korxonalar innovatsion faoliyatining strategik boshqaruvini joriy qilish uchun eng avvalo boshqaruvdagi kadrlar bilim ko'nikma malakalarini oshirish, markazlashuv darajasini kamaytirish va bosqichlar orasidagi ma'lumot almashish tizimiga yangi axborot texnologiyalarini joriy qilish, boshqaruvdagi xodimlarni innovatsiyaga bo'lgan qiziqishini oshirish, rag'batlantirish tizimini ishlab chiqish, har bir boshqaruvchini o'ziga yuklatilgan vazifalarni aniq va to'liq tushunishi hamda ularni o'z vaqtida bajarishini ta'minlash, norasmiy muloqotlar darajasini kamaytirish xizmat qiladi (Xonkeldiyeva, 2018).

Insonning ilmiy-texnik faoliyati natijasida yangi mahsulotlar ishlab chiqarish yoki ilgari mavjud bo'lgan turlarini takomillashtirish bilan bog'liq bo'lgan jarayon innovatsion faoliyat hisoblanadi. Innovatsiyani joriy etish natijalari kompaniyalarga raqobatda muhim ustunlikka ega bo'lish imkonini beradiki, bu, korxonadan uchun muhim rag'batlantiruvchi omil bo'ladi.

Jahon tajribasi ko'rsatishicha, korxonalar ilm fanidagi ilg'or resurs tejamkor ishlanmalarni joriy qilishidan manfaatdor ekanligini, ikkinchidan bu global tadbir natijasida respublikamiz korxonalarini salohiyatini yanada rivojlantirish orqali uning investitsion jozibadorligini oshirish, uchinchidan, korxonalarda chuqur diversifikatsiyalash tadbirlarini amalga oshirish orqali barqaror va sifatli tovar mahsuloti ishlab chiqarish hamda samaradorlikni tubdan oshirish imkoniyatlarini yanada kengaytiradi.

Respublikamiz korxonalarini barqaror rivojlanishi va boshqarishni o'ziga xos jihatlari amaliyotda keng foydalanib kelinayotgan SWOT tahlil asosida baholanadi (2-jadval).

2-jadval

Korxonalar rivojlanishining SWOT tahlili

Kuchli tomonlari	Kuchsiz tomonlari
Korxonalarini rivojlantirish bo'yicha davlat dasturlari ishlab chiqilganligi	Korxonalarda zamonaviy xizmat turlarini rivojlantirish bo'yicha kadrlar yetishmasligi
Korxonalarda berilayotgan moliyaviy imkoniyatlar	Mahsulot va xizmatlarni eksport qilishda infratuzilmalar yetishmasligi
Korxonalarda eksport qilish imkoniyatlarining yuqoriligi	Mahsulotlarni sotish va saqlashdagi muammolarning mavjudligi
Imkoniyatlari	Xavf-xatar yoki tahdidlar
Korxonalarda mahsulot va xizmatlarni diversifikatsiyalash imkoniyatlari	Ichki va tashqi bozorlarda narx navoning o'zgarishi
Ichki bozordan foydalanish imkoniyatlari	Jahon bozorida raqobatning kuchayishi
Xorijiy bozorlarga chiqish imkoniyati	Davlatlardagi iqtisodiy siyosiy vaziyat o'zgarishi

SWOT-tahlil strategik rejalashtirish usuli hisoblanib, tashkilotning ichki va tashqi muhitlardagi mavjud omillarini aniqlashga yo'naltirilgan. Ular to'rtta kategoriyaga ajratiladi, ya'ni Strengths (kuchli tomonlari), Weaknesses (bo'sh tomonlari), Opportunities (imkoniyatlari) va Threats (xavf-xatarlari).

Keltirilgan jadvaldan ko'rinib turibdiki, korxonalar faoliyatini boshqarishda kuchli tomonlar bilan bir qatorda, zaif tomonlari ham mavjud ekan. Shuning uchun boshqaruv va xo'jalik subyektlari rahbarlari bo'sh tomonlarga alohida jiddiy e'tibor berishlari kerak, aks holda kutilgan iqtisodiy samaradorlikka erishib bo'lmaydi. Oxir- oqibatda korxonalar faoliyati iqtisodiy rivojlanishning omili emas, balki uning teskarisiga aylanishi mumkin.

Xulosa va takliflar.

Xulosa o'rnida aytish mumkinki, korxonani boshqarishda samaradorlikka erishish uchun, avvalo, boshqaruvning maqsadlari, shuningdek, vositalari va unga erishish usullarini aniq belgilab olish zarur. Yuqori sifatli va raqobatbardosh mahsulotlarni eng kam xarajatlar asosida ishlab chiqarish eng ko'p daromad olishni ta'minlab, inqirozga uchrashdan saqlaydi hamda har bir korxonaning asosiy vazifasi hisoblanadi. Boshqaruv jarayonida strategiyalarini shakllantirish borasidagi tadqiqotlardan kelib chiqqan holda quyidagi xulosalarni berishimiz mumkin:

- Tadbirkorlik faoliyatini boshqarish, uni rivojlantirish sur'ati va sifati, korxonalar ko'lami, strategiyani amalga oshirish tafsilotlari darajasi, uni tezkor qabul qilish, strategiyani tavakkalchilikka munosabati, strategiyani amalga oshirishning ijtimoiy omili, yuqori darajadagi strategik maqsadlarni ko'rib chiqish, iqtisodiy o'zaro ta'sir salohiyatidan foydalanish, vaqt omilini hisobga olish kabi mezonlarga muvofiq strategiyalarni tasniflash lozim.

- Boshqaruv strategiyasi samaradorligi muhim sifat o'zgarishlari bilan bog'liq: yangi bozor pozitsiyasini o'rganish yoki egallash, sifat jihatidan yangi ustunlikka ega bo'lish yoki boshqalar.

- Korxonalar faoliyatini imkon boricha har tomonlama va tizimli ravishda ko'rib chiqish ma'lum bir faoliyat uchun eng mos bo'lgan turli xil strategiyalarni tanlashga imkon beradi.

Boshqaruv strategiyalarini shakllantirish va rivojlantirish bo'yicha quyidagilarni tavsiya etamiz:

✓ Bosh menejerning avvalgi muvaffaqiyatli tajribalaridan samarali foydalanishi, faoliyatni oldiga qo'ygan asosiy maqsadiga olib brogan strategiyalarni qo'llash yoki uni yanada takomillashtirish hamda tatbiq etish.

✓ Rivojlangan mamlakatlar tajribasi va nostandart vaziyatlarda o'z samarasini bergan boshqaruv strategiyalaridan milliy iqtisodiyotdagi korxonalar faoliyatida qo'llash.

✓ Sohada boshqaruv strategiyalarini shakllantirish va ishlab chiqishda samarali boshqaruv strategiyalarining yuqori sifatini ta'minlashga qodir bo'lgan yetuk, professional mutaxassislarini jalb etish.

✓ Korxonalar faoliyatida "strategik suhbat" tizimi, madaniyatini shakllantirish, strategik masalalar bo'yicha tashqi maslahatchilar bilan o'zaro aloqalarni tashkil etish hamda rivojlantirish.

Boshqaruvning barcha vazifalari ushbu maqsad amalga oshishiga xizmat qilishi lozim. Boshqaruvning samaradorligiga ko'p jihatdan korxonalar oldiga qo'yilgan maqsadlar va bajariluvchi vazifalarning o'zaro munosabatlari yordamida erishiladi.

Adabiyotlar/ Лумепамыпа/ Reference:

Abduraupov R.R. (2017) *O'zbekistonda xorijiy investitsiyali korxonalar iqtisodiy salohiyatini boshqarish mexanizmlarini takomillashtirish. Iqt.fanlari doktori ilm.daraj. olish uchun yozilgan diss. avtoref. Toshkent, -70 b.*

Ansoff I. (2020) *Strategies for Diversification. Harvard Business Review, pp. 113-124.*

Farmon (2022) *2022-2026-yillarda O'zbekiston respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha harakatlar strategiyasi, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 02.03.2022 yildagi PF-5953-son Farmoni*

Kaplan, R.S. and Norton, D.P. (2019) *Strategic Learning: The Balanced Scorecard. Strategy & Leadership, 24, 18-24. <https://doi.org/10.1108/eb054566>*

Muratov R.S., Djalolova I.A., Oripov S.Sh. (2021) *Korxonalar iqtisodiyoti. Darslik– Toshkent, - 35-b.*

Ulashev I.O., Atamuradov Sh.A. (2016) *Korxonalar iqtisodiyoti va menejmenti. O'quv qo'llanma. Toshkent. 24-b.*

Xo'djamuratova G.Y. *Strategik boshqarish. Darslik. –T.: "Iqtisodiyot", 2019. – 177 b.*

Xonkeldiyeva G.Sh. (2018) *Iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida korporatsiyalarni boshqarishning ilmiy-metodologik asoslari. Iqtisodiyot fanlari doktori ilmiy darajasini olish uchun yozilgan dissertatsiyasi avtoreferati. –T.: -71 b.*

Портера М. (2004) *Инновационная глобализация и российская конкурентоспособность через призму «Алмаза».*